PROCEEDING PAPER / KONGRE BİLDİRİSİ

1st ISTANBUL INTERNATIONAL GEOGRAPHY CONGRESS PROCEEDINGS BOOK
1. İSTANBUL ULUSLARARASI COĞRAFYA KONGRESİ BİLDİRİ KİTABI

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

DOI: 10.26650/PB/PS12.2019.002.004

Şehirlerde mekansal gelişim ve değişim: Tekirdağ örneği

The spatial development and change in cities: a case study of Tekirdağ

Ahmet Emrah SİYAVUŞ[1], Cemalettin ŞAHİN[2]

[1]Marmara Universitesi, Coğrafya Departmanı, İstanbul, Türkiye
[2]Marmara Universitesi, Coğrafya Departmanı, İstanbul, Türkiye

ORCID: A.E.S. 0000-0003-1116-1275; C.Ş. 0000-0001-8896-010X

ÖZ

Bu çalışmada Tekirdağ şehrinin kuruluşundan günümüze kadar olan mekânsal gelişimi ve bu gelişime etki eden coğrafi faktörler ele alınmıştır. Çalışma sahasını sınırları içerisine alan Tekirdağ İli, doğuda İstanbul, kuzeyde Kırklareli, kuzeybatı ve batıda Edirne, güneybatıda Çanakkale, güneyde ise Marmara Denizi ile çevrilidir. Şehir, bulunduğu konum ve sahip olduğu coğrafi özellikler sayesinde yaklaşık beş bin yıldır yerleşim alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Tekirdağ şehri tarihsel süreçte Trak, Yunan, Roma, Bizans, Emevi, Venedik, Katalan, Bulgar ve nihayetinde Osmanlıyla birlikte Türk hakimiyetine girmiştir. Bizans döneminde kale ekseninde gelişen şehir, Osmanlı hakimiyetinden sonra liman şehri olarak gelişim göstermiş ve denizden gelen ticaretin merkezi olmuştur. Mekânsal gelişim iktisadi gelişmeye paralel bir seyir izlemiş her geçen gün şehirsel alan genişlemiştir. Tekirdağ'ın mekânsal gelişimini tespit edebilmek için harita, fotoğraf, tarihi kaynaklar, imar planları, hava fotoğrafları, 1/25.000 ölçekli topoğrafya haritaları, uydu görüntüleri, bina sayım cetvelleri ve konuyla ilgili literatürden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal Gelişim, Tekirdağ Şehrinin Mekânsal Gelişimi, Tekirdağ Şehir Coğrafyası.

ABSTRACT

This study elucidates the spatial development of the city of Tekirdağ from its foundation to the present day and the geographical factors influencing its development. The study area, as a home to different civilizations, came to be surrounded by Çorlu in the east, Muratlı in the north and northeast, Hayrabolu in the north and northwest, Malkara in the west, Şarköy in the southwest, and Marmara Sea in the south. Tekirdağ has been a residential area for 5,000 years owing to its favourable location and geographical features. The city of Tekirdağ, home to different civilizations, came under Thracian, Greek, Roman, Byzantine, Umayyad, Venetian, Catalan, Bulgarian, and ultimately Ottoman domination. The city, which developed in the axis of the castle during the Byzantine period, was developed as a port city after the Ottoman rule and became the center of trade from the sea. Its spatial development has followed a course parallel to economic development, and the urban area has expanded on a daily basis. To determine the spatial development of Tekirdağ, this study utilized maps, photographs, and observations from travelers and the existing literature. The beginning of the planned settlement occurred after the Republican period, where the spatial development of the city of Tekirdağ was demonstrated using zoning plans, aerial photographs, 1/25.000 scaled topography maps, satellite images, and building counting charts.

Keywords: Spatial Development, Spatial Development of Tekirdag City, Urban Geography of Tekirdağ.

Başvuru/Submitted: 01.04.2019 **Kabul/Accepted:** 08.05.2019

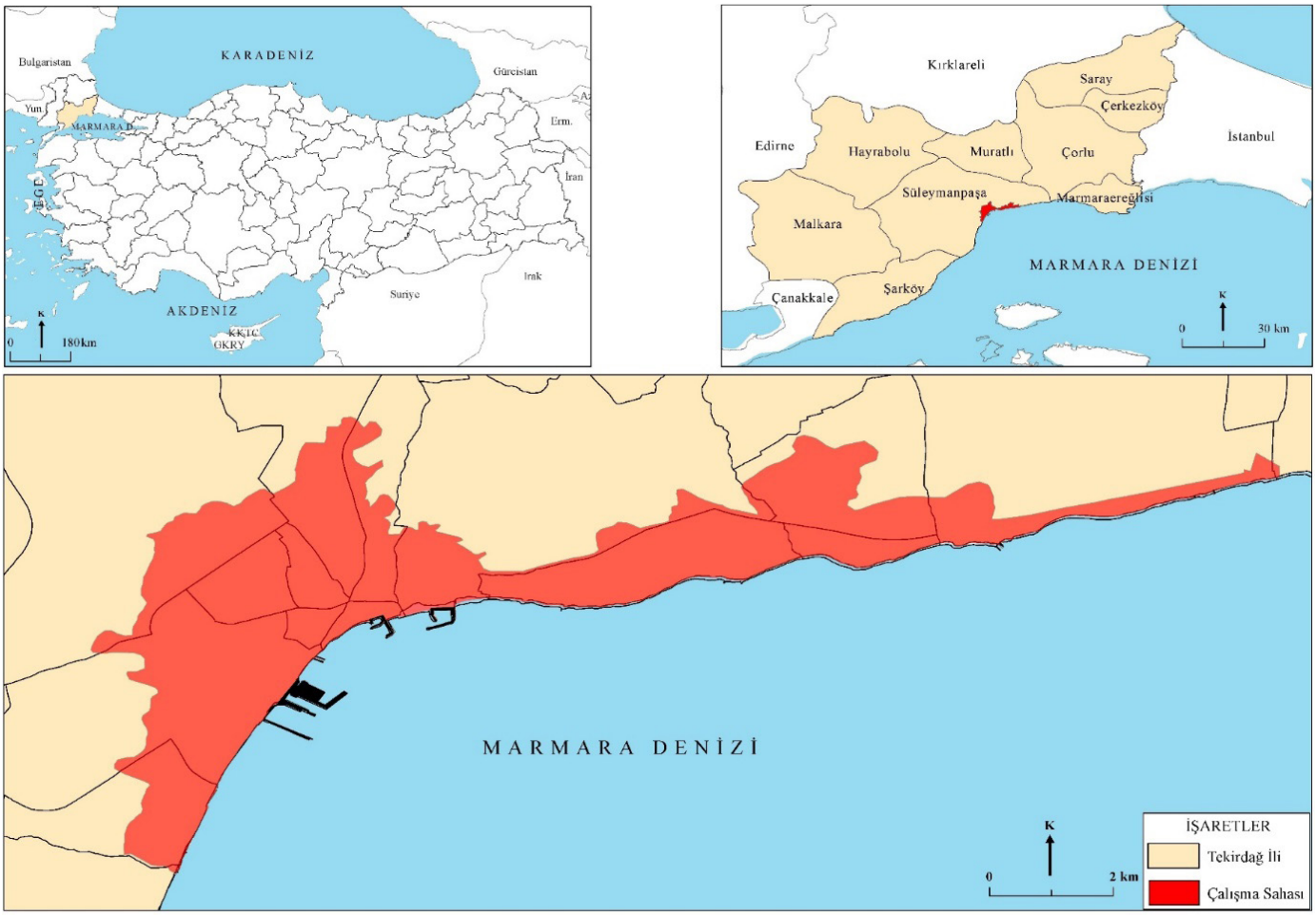
Sorumlu yazar/Corresponding author: Ahmet Emrah SİYAVUŞ / emrah.siyavus@marmara.edu.tr
Atıf/Citation:.Siyavus, A.E., Sahin, C. (2019). Şehirlerde mekansal gelişim ve değişim: Tekirdağ örneği. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 32-42) içinde. İstanbul, Türkiye: Istanbul University Press. https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.004

1. GİRİŞ

Mekân, insanı biçimlendiren aynı zamanda insan tarafından biçimlenen toplumsal boyuta sahip bir kavramdır. Bu yönü ile mekân toplumu, toplum da mekânı üretmektedir (Harvey, 2002: 20). Bir yerleşmenin mekânsal gelişimi, zaman ve mekân kavramlarının bir arada değerlendirilmesi ile tespit edilebilir. Yerleşmenin kuruluşundan bugüne kadar ne yönde ve şekilde geliştiği, bu gelişimi denetleyen faktörlerin neler olduğu gerek coğrafi gerekse tarihi vakaların birlikte ele alınmasıyla daha doğru bir şekilde tespit edilebilir. Çünkü şehirler, tarihsel süreç içerisinde üstlendikleri misyondan dolayı bazen hızlı bir şekilde gelişirken bazen de işlerliğini kaybetmişlerdir. Bu gelişim evrelerini sebepleriyle birlikte ele almak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Araştırma alanını kapsayan Tekirdağ İli, 2012 yılında çıkan 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ile idari sınır ve yapılanmasında değişikliğe uğramıştır. Bu kapsamda Tekirdağ şehrini içine alan merkez ilçenin ismi değişmiş, Tekirdağ'ın Türkler tarafından fethedilmesinde büyük emeği olan Orhan Bey'in büyük oğlu Süleyman Paşa'ya atfen, Süleymanpaşa adını almıştır. Süleymanpaşa İlçesi doğuda Çorlu, kuzey ve kuzeydoğuda Muratlı, kuzey ve kuzeybatıda Hayrabolu, batıda Malkara, güneybatıda Şarköy ilçeleri, güneyde ise Marmara Denizi ile çevrilidir. Çıkan yasa ile Süleymanpaşa Belediyesi, eski Tekirdağ Belediyesi'nin hizmet alanın kapsadığı tüm alanları kapsayarak 73 mahalleye hizmet etmektedir.

Tekirdağ şehrinin kıyı şeridi boyunca uzunluğu yaklaşık 17 km'dir. Çalışma sahasının kuzey-güney doğrultusunda kapladığı alan değişkenlik göstermektedir. Şehrin kuzey sınırını kıyıdan yaklaşık 4 km içerde olan Mustafa Faik Öztrak Caddesi teşkil etmektedir. Çalışma sahası 2.253 hektarlık bir alandan oluşmaktadır (Harita 1).

Harita 1: Tekirdağ şehri lokasyon haritası

2. METODOLOJİ

Tekirdağ'ın mekânsal gelişimini ortaya koyabilmek için şehrin kuruluşu ve gelişiminde etkili olan coğrafi faktörler ele alınmıştır. Şehrin gelişimini tespit edebilmek için; daha önce yapılmış çalışmalar, harita, seyyahların raporları, imar planları, 1/25.000 ölçekli topografya haritaları, hava fotoğrafları, uydu görüntüleri, bina sayım cetvelleri, mahalle kuruluş tarihleri ve yapılan arazi çalışmalarından istifade edilmiştir. Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere kronolojik gruplandırma yapılarak konu ele alınmaya çalışılmıştır. Dönemsel olarak şehrin mekansal gelişimi tespit edilerek, sınırları belirlenmiştir. Şehrin geçmiş dönemlere ait sınırları, ArcGIS yazılımında üst üste çakıştırılmıştır. Bu sayede şehrin hangi dönemde ne yöne ve ne kadar (hektar) geliştiği ortaya konulmuştur.

3. BULGULAR

Tekirdağ şehrinin kuruluşu ve gelişiminde etkili olan coğrafi faktörler, mekansal gelişimin yönü ve yoğunluğu, dönemine göre fonksiyonel özellikleri, iktisadi faaliyetlerin şehrin gelişimini nasıl etkilediği, gelecekte şehrin ne yönde gelişeceği hususunda bilgi ve bulgular elde edilmiştir.

3.1. ŞEHRİN KURULUŞU ve GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN COĞRAFİ FAKTÖRLER

Şehirlerin kuruluşunda ve gelişiminde etkili olan fiziki ve beşerî faktörler, Tekirdağ şehri için de söz konusudur. Tekirdağ şehrinin mekânsal gelişimine etki eden başlıca unsurlar şunlardır;

Sit ve sitüasyon: Tekirdağ şehri, Marmara Denizi kıyısında sahip olduğu sit ve sitüasyonu sayesinde tarih boyunca tercih edilen bir yerleşim sahası olmuştur. Büyük şehirlere yakınlığı, geniş hinterlandı ve elverişli ulaşımı sayesinde şehir, kısa süre içerisinde önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Tekirdağ, tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de Avrupa ile İstanbul arasında köprü olma görevini sürdürmektedir.

Topografik Özellikler: Tekirdağ, Marmara Denizi'ne yüksekten bakan plato kenarını genişçe yaran Ördeklidere vadisinin yamacında kurulmuştur (Tuncel, 2015, s. 64). Şehrin kurulduğu sahadaki topografik unsurlar gerek tarihi süreçte gerekse de günümüzde şehrin gelişiminde etkili olmuştur. Nitekim Bizans imparatoru Iuistinianos (M.S 482-565) Rodosçuk Kalesi'ni Ördeklidere Caddesi'nin doğusundaki tepenin yamacına inşa ettirmiştir. Şehre ve iskeleye hâkim olan kale, şehrin ve ard alanının merkezi durumuna gelmiştir (Ateş, 2009, s. 22-30). Rodosçuk Kalesi'nin inşa edildiği yerin seçiminde topografik şartlar etkili olmuştur. Uygun yer seçimi sayesinde şehrin mekânsal gelişimi hızlanmış, etki sahası genişlemiştir. Şehrin kurulduğu sahadaki topografik şartlar; mahallelerin dağılışında, bazı resmi bina ve meydanların yer seçiminde, ulaşım ağının uzanış doğrultularında etkili olmuştur (Tuncel, 2011, s. 363). Bilindiği gibi Tekirdağ, Türkiye'de örneğine az rastlanan kıyı taraçaları üzerinde kurulan şehirlerden biridir. Nitekim şehirde yer alan denizel taraçalar, merdivenli sokakların oluşmasına neden olmuştur. Şehrin geleneksel eksenini oluşturan Hükümet Caddesi denizel taraçanın bir bölümüne yerleşmiş durumundadır.

İklim Özellikleri: Tekirdağ'ın yerleşim sahası olarak tercih edilmesinde etkili olan bir diğer coğrafi unsur iklim özellikleridir. Tekirdağ genel itibariyle Akdeniz ikliminin etkisinde kalmaktadır. Ancak karakteristik Akdeniz ikliminden farklı olarak kış aylarında kar yağışları görülebilmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması 14 °C'dir. Kış aylarında sıcaklıklar denizelliğin etkisiyle ortalama olarak 5 °C'nin altına düşmemektedir. Tekirdağ'da yıllık yağış miktarı 595 mm'dir. Yağışların çoğunluğu kış aylarında düşerken en kurak mevsim yazdır. İnsan yaşamına uygun bu iklim özellikleri, şehrin yerleşim alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Hidrolojik Özellikler: Şehrin kurulduğu vadi olan Ördeklidere, günümüzde şehir tarafından işgal edilmiş ve şehrin işlek caddelerinden biri haline gelmiştir. Ayrıca şehir içerisinde kısa boylu, mevsimlik akışa sahip olan akarsular bulunmaktadır. Bunların içinde en uzunu Cevizli Deredir (9 km). Diğer akarsuları ise Ördeklidere, Tintinpınar, Maymun, Donlu, Ayvalı, Çayırlar, Hasanağa, Gazioğlu dereleridir. Bu akarsular, Marmara Denizine dökülmektedir. Ancak bu akarsu vadi tabanlarının bir kısmı yerleşmeler ile işgal edilmiş durumdadır.

Zirai Faaliyetler: Şehirler, çevrelerindeki köylerde yetiştirilen mahsulleri mamul hale dönüştüren çeşitli sanayi tesislerini barındırır (Göney, 2017, s.166). Tekirdağ bunun güzel örneklerinden biridir. Nitekim Tekirdağ şehrinin çevresindeki kırsal alanda sürdürülen bağcılık ve buğday ziraatına bağlı olarak şehir içerisinde şarap ve un fabrikaları kurulmuştur.

Ulaşım Özellikleri: Tarım şehri olma özelliğini geçmişten bu yana devam ettiren Tekirdağ, ulaşım fonksiyonunun gelişmesiyle cazibe merkezi haline gelmiştir. Roma döneminde Via Militaris (Ordu Yolu) ile Via Egnatia yolları Tekirdağ şehrinden geçmekteydi. Ayrıca Justiniaus döneminde (527-565) Tekirdağ'da inşa edilen liman, kısa süre içerisinde çevresindeki şehirlere göre hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır (Sayar, 2015, s. 31-32). Şehrin yakın çevresinde üretilen ürünler, gelişmiş ulaşım ağı sayesinde İstanbul başta olmak üzere dünyanın farklı noktalarına sevkedilmiştir. Şehrin İstanbul'a yakınlığı, İstanbul ile Avrupa arasında köprü durumunda olması, Çanakkale karayolu üzerinde yer alması ve ticari faaliyetlerin yürütüldüğü önemli limanlara sahip olması ulaşım fonksiyonunun gelişmesini sağlamıştır.

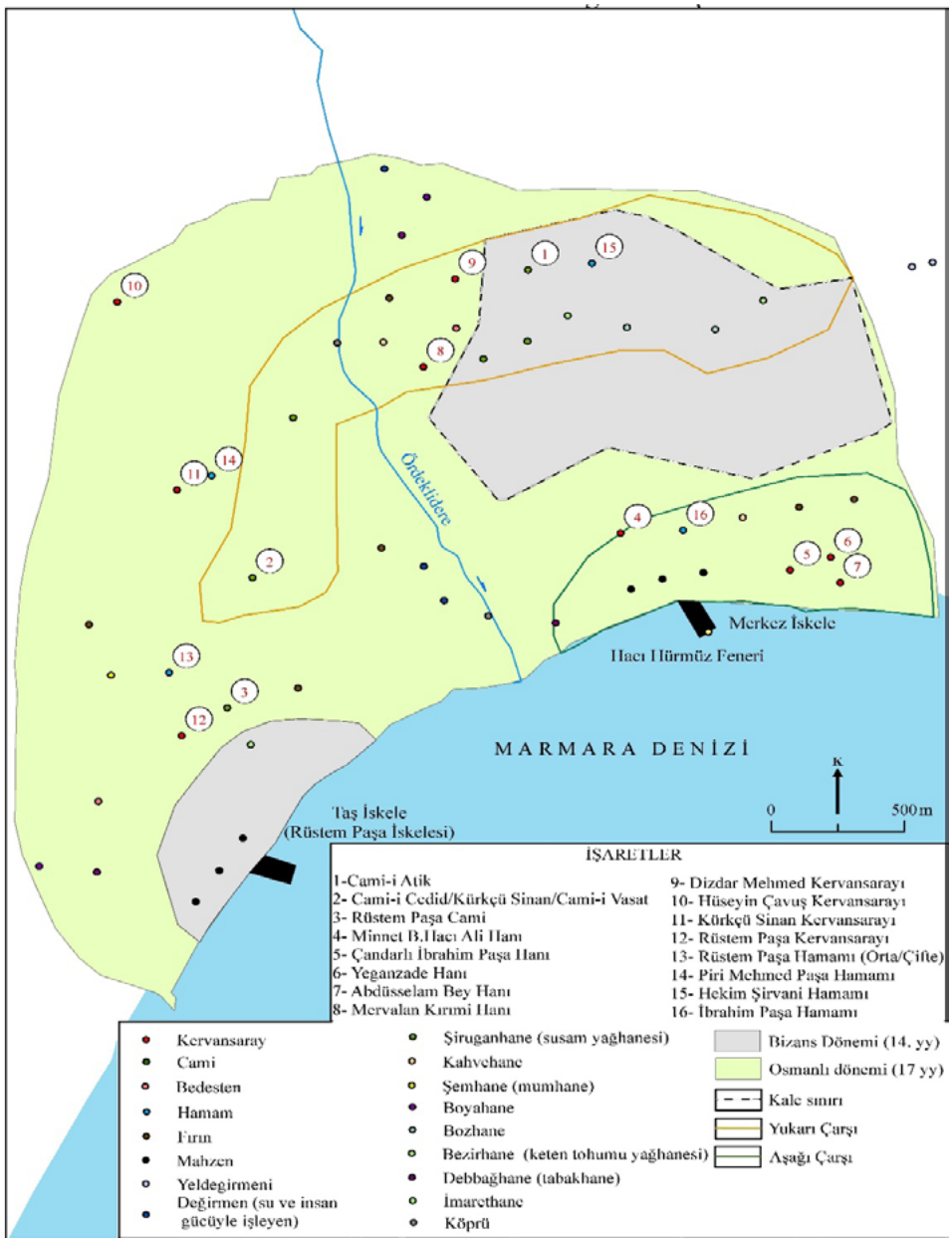
İdari Fonksiyon: Tekirdağ şehri, bulunduğu konum ve sahip olduğu coğrafi özellikler sayesinde yaklaşık beş bin yıldır yerleşim alanı olarak hayatiyetini sürdürmektedir. Şehrin gelişiminde etkili olan unusurlardan biri de sahip olduğu idari fonksiyonudur. Osmanlı dönemine kadar küçük bir kasaba hüviyetinde olan Tekirdağ, Osmanlı idaresine geçtikten sonra Gelibolu sancağına bağlı bir kaza, Tanzimat Devri'nden sonra ise Edirne vilayetine bağlı bir sancak merkezi, Ocak 1921'de yürürlüğe giren Tekilat-ı Esasiye Kanunu ile vilayet merkezi olmuştur (Ateş, 2011, s. 362, Serez, 2007, s. 14). Günümüzde de söz konusu idari fonksiyonunu devam ettirmektedir.

Kültürel Fonksiyon: Şehirlerin gelişiminde ve etki alanının genişlemesinde etkili olan kültürel fonksiyon, Tekirdağ şehri için de söz konusudur. 2006 yılında Namık Kemal Üniversitesi'nin kurulmasıyla şehirde kültürel fonksiyona bağlı olarak önemli gelişmeler yaşanmıştır. Üniversite; şehrin etki alanı genişletmiş, Türkiye'nin farklı bölgelerinden eğitim amacıyla tercih edilen bir şehir haline gelmesini sağlamıştır. Ayrıca şehrin doğusunda yer alan merkez kampüs; mekânsal gelişimin bu yöne doğru olmasında etkili olmuş, bölgede yeni bir çekim merkezi oluşturmuştur.

3.2. CUMHURİYET ÖNCESİNDE TEKİRDAĞ

Tekirdağ şehrinin kurulduğu Ördeklidere vadisinin bir bölümü günümüzde şehir tarafından işgal edilmiş ve Ördeklidere Caddesi adını almıştır. Yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular bu bölgenin Traklar döneminde (M.Ö. IV. yy) şehrin ana yerleşim sahası olduğunu göstermektedir (Taşlıklıoğlu, 1983, s. 88). Tarkların ardından şehir, Roma daha sonra da Bizans hakimiyetine geçmiştir. Bizans döneminde Ördeklidere vadisinin doğusundaki yamaca yapılan Rodosto Kalesi, şehrin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Tekirdağ, Osmanlı idaresine geçmeden önce kale içi ve kale dışı yerleşmeler olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Kalenin içerisinde büyük bir kilise, en az üç dört mahalle ve pazar yeri vardı. Ayrıca Ördeklidere sınır olmak üzere şehrin doğu ve batı yakası bulunmaktaydı. Şehrin batı yakasında, iskelenin bulunduğu alana yakın birkaç Rum mahallesi yer almaktaydı. (Ateş, 2009, s. 34). Şehir, Osmanlı idaresine geçtikten sonra, XVI. yüzyılda yaptırılan Rüstem Paşa Camii ve külliyesi şehrin çekirdek sahasını oluşturmuş, ilerleyen dönemde şehir bu sahanın etrafında gelişim göstermiştir. XV. yüzyılın sonlarında şehrin doğu yakasında yer alan eski kale içi, şehrin merkezini oluşturmaktaydı. Burada yapılan Câmi-i Şerif ve etrafında gelişen pazar yeri, halkın birçok ihtiyacını karşıladığı bir merkezdi. Burası resmi kayıtlarda Suk-ı Sultani (Yukarı Çarşı) olarak geçmekteydi. Yukarı Çarşı içerisinde tüccarların konakladığı kervansaray ve hanlar bulunmaktaydı. İlerleyen dönemde kalenin güneyinde ise İskele Suk'u (Aşağı Çarşı) olarak isimlendirilen ticaret merkezi kurulmuştur. Evliya Çelebi, Aşağı Çarşı'nın Mısır Çarşı'sından farksız olduğunu ve Mısır mallarının hepsinin bu çarşıda bulanabileceğini ifade etmiştir (Ateş, 2015, s. 221-224) (Harita 2).

Osmanlı döneminde Tekirdağ'da meydana gelen iktisadi ve idari anlamdaki gelişmeler şehrin mekânsal gelişimini hızlandırmıştır. Nitekim Evliya Çelebi, seyahatnamesinin Tekirdağ ile ilgili olan bölümünde Osmanlı idaresinde iken iskelesinin ne kadar işlek vaziyette olduğundan ve şehir için olan öneminden bahsetmiştir. Tekirdağ limanının Mısır, Karadeniz ve Akdeniz'in iskelesi niteliğinde olduğunu, işlek şehirlerden kalyonlar ile bol miktarda malın bu iskeleden çeşitli şehirlere ulaştırıldığını belirtmiştir. Birçok bağ, bahçe ve gülistanlı bayırların eteğinde güneyden kuzeye uzunlamasına denizin kıyısında kurulmuş bakımlı, giderek güzelleşen ve gelişen bir iskele şehri olduğunu aktarmıştır (Evliya Çelebi, 2017, s.754).

Harita 2: Tekirdağ şehri yerleşim alanı; Osmanlı öncesi ve Osmanlı Dönemi (17. yüzyıl), (Ateş, 2009, s. 225,' ten değiştirilerek çizilmiştir).

Bizans döneminde (14. yy.) kale içi ve kıyıdaki yerleşmelerden müteşekkil olan Tekirdağ, toplamda 19,8 hektardır (Harita 2). İlerleyen dönemlerde ticaret ve balıkçılık gibi iktisadi faaliyetlerin gelişmesiyle kale dışında yeni yerleşim alanları oluşmuştur. Bizans döneminde küçük bir yerleşme olan Tekirdağ, Osmanlı döneminde 17. yüzyılda 55,3 hektar daha genişleyerek 75,1 hektarlık bir yerleşme haline gelmiştir (Harita 2). Osmanlı'nın İstanbul'u fethetmesinin ardından Tekirdağ'ın önemi artmış, hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Ancak Cumhuriyet dönemi öncesinde 1877-1878 Osmanlı Rus, 1897 Osmanlı-Yunan, 1912-1913 Balkan,1914-1918 Birinci Dünya savaşları ve 1912 yılında meydana gelen deprem Tekirdağ'ın mekânsal gelişimini olumsuz etkilemiştir.

Yaşanan olumsuz hadiselere ragmen ilerleyen süreçte şehr, mekansal gelişimini sürdürmüştür. Doğu, batı ve kuzey yönünde genişleyen şehir, zaman içerisinde denizin doldurulması ile güneye doğru da genişlemiştir. Rüstem Paşa İmarethanesi'nin durumu bu genişlemeye güzel bir örnektir. 1883 yılında Marmara Denizi kıyısında yer alan Rüstem Paşa İmarethanesi'nin günümüzde daha içerde bulunması, yerleşim alanının güneye doğru geliştiğini göstermektedir. Yapılan ölçümlere göre Rüstem Paşa Cami ile deniz kıyısı arası yaklaşık 300 metredir. Bu dolgu alanı inşaat yapımına uygun değilken zaman içerisinde binalar tarafından istila edilmiştir (Foto 1).

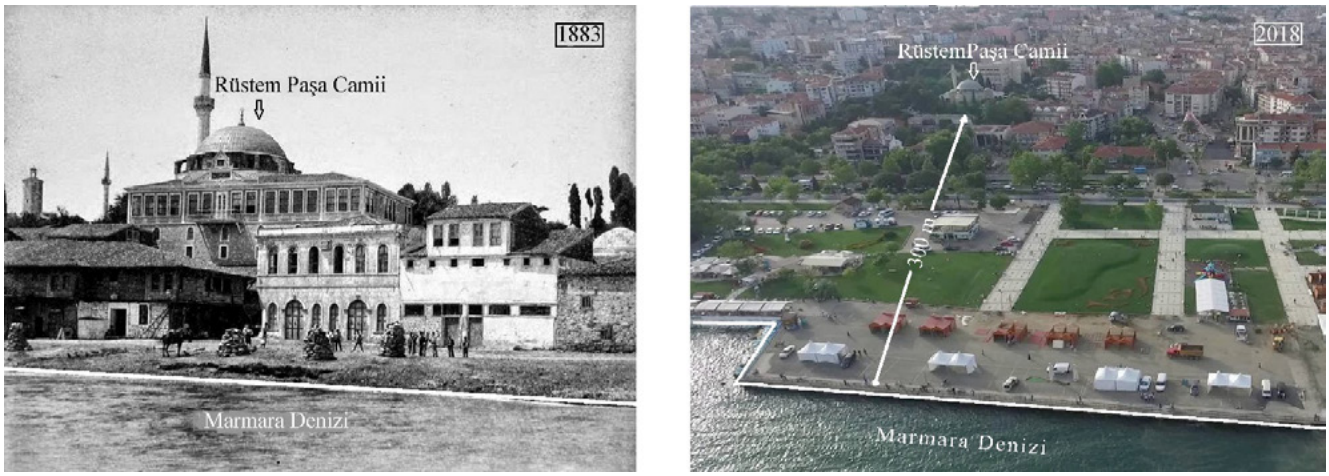

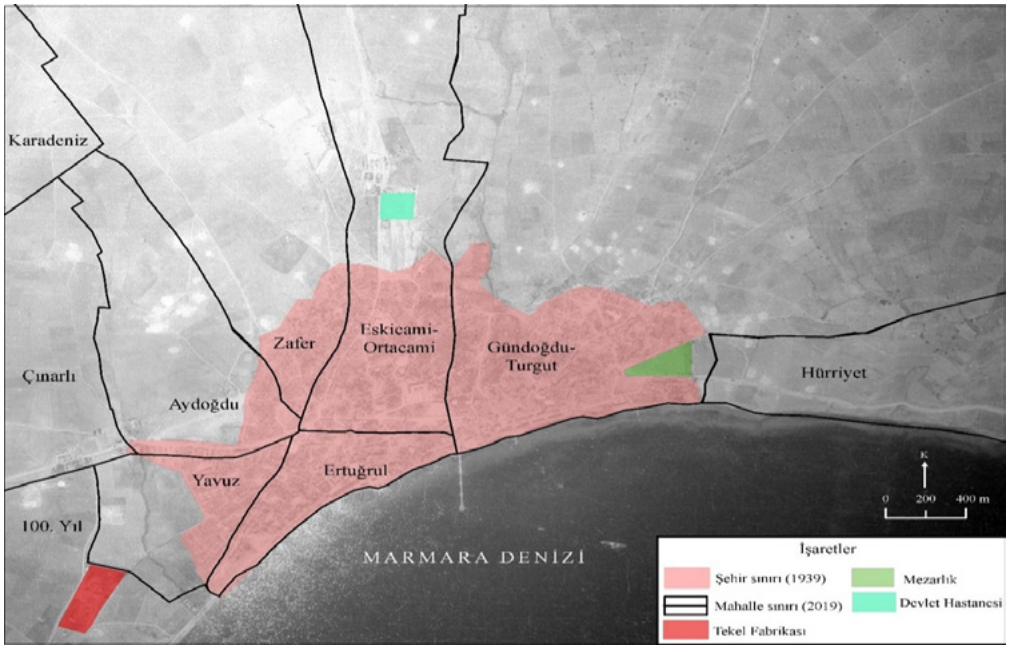
Foto 1: Rüstem Paşa Camii ve yakın çevresi

3.3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MEKÂNSAL GELİŞİM

Cumhuriyet döneminde şehrin gelişimi süreklilik arz etmiş, yerleşim sahası genişlemiştir. İktisadi alanda meydana gelen gelişmeler nüfusu artırmıştır. Bu durum mekana yansımış, şehirsel alan büyümüştür. Tekirdağ'ın Cumhuriyet dönemindeki mekânsal gelişimi; şehrin gelişim evrelerine bağlı olarak 1930, 1960, 1970, 1990 ve 2000 yılları olmak üzere beş ayrı dönemde ele alınmıştır.

1930'lu Yıllarda Tekirdağ

Tekirdağ 1930'lu yıllarda günümüze göre oldukça küçük bir alanda yayılış göstermekteydi. Harita Genel Komutanlığı'ndan temin edilen 1939 yılı hava fotoğrafından istifade ederek ArcGIS programında çizilen haritaya göre, Tekirdağ şehrinin kapladığı alan 150 hektardır. Bu dönemde şehrin doğu sınırını Gündoğdu Mahallesi oluştururken batı sınırında Yavuz Mahallesi yer almaktaydı. Aydoğdu, Zafer, Eskicami-Ortacami ve Ertuğrul mahalleleri şehirsel sahayı teşkil eden diğer mahallelerdi (Şekil 1). İleride kurulacak olan batıda Çınarlı, 100. Yıl, Altınova, Karadeniz ile doğuda; Hürriyet, Değirmenaltı, Namık Kemal ve Bahçelievler mahallesinin bulunduğu mevkiler ağaçlık ve üzüm bağlarından oluşmaktaydı. Ayrıca 1931 yılında kurulan Tekel Şarap Fabrikası da şehrin dışında üzüm bağlarının arasında yer almaktaydı. Fabrikanın kurulmasının ardından şehir, batı yönüne doğru gelişim göstermiştir.

Şekil 1: 1939 yılı Tekirdağ şehri ve günümüz mahalle sınırları (HGM, 1939 yılı hava fotoğrafı)

1960'lı Yıllarda Tekirdağ

Şehirde meydana gelen iktisadi faaliyetler nüfusun artmasını ve yerleşim sahasının genişlemesini sağlamıştır.1960 yılına gelindiğinde şehirsel alanın büyüklüğü 190,1 hektara ulaşmıştır. Bu dönemde küçük bir şehir hüviyetinde olan Tekirdağ, batı yönüne doğru mekânsal olarak gelişmiştir. Bu devrede şehrin batısında kurulan Tekel Şarap Fabrikası'nda çalışmak üzere şehre göç edenler olmuştur. Nüfus artışı mekâna yansımış, şehrin batısında yeni yerleşim alanları oluşmuştur (Foto 2). Mekânsal gelişimi etkileyen faktörlerin denetiminde şehir, 1940-1960 yılları arasında 30 hektar daha genişlemiştir.

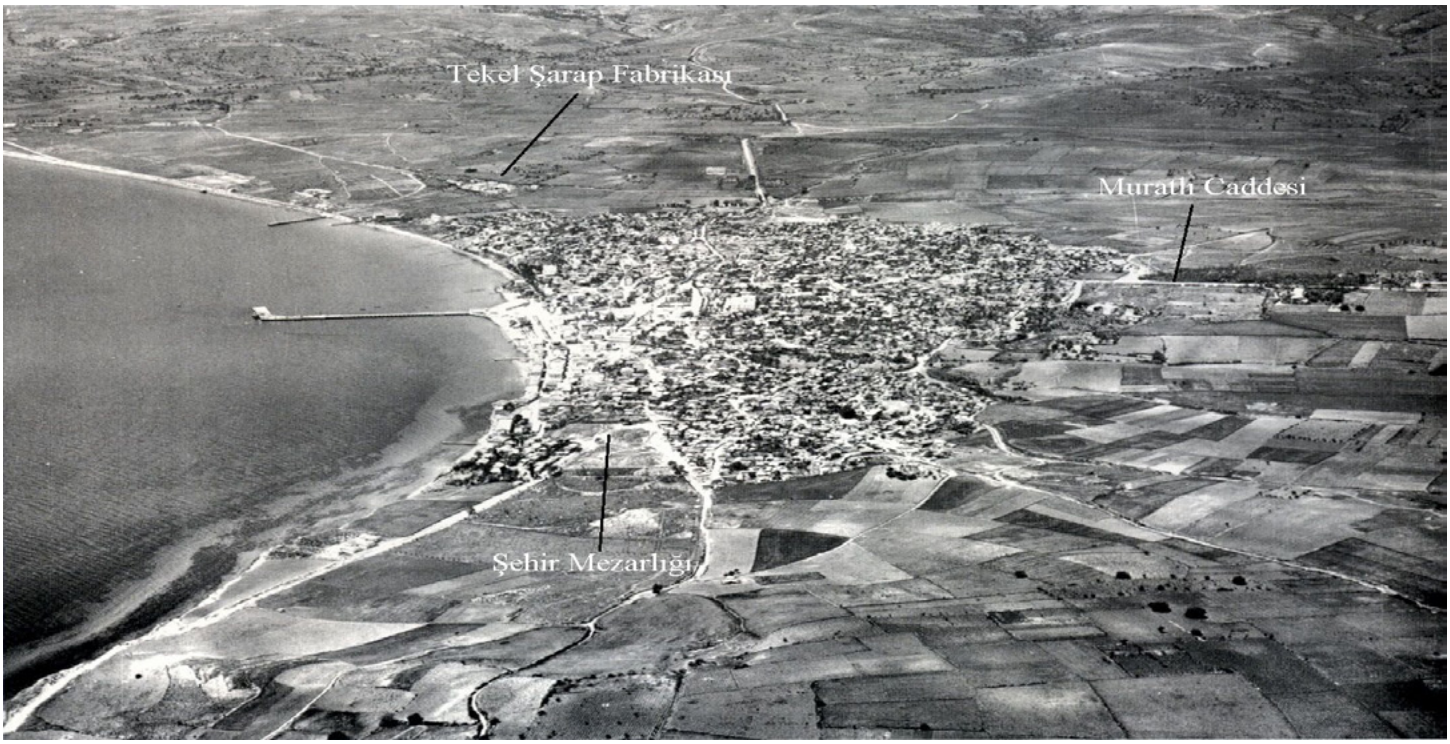

Foto 2: Tekirdağ'ın havadan görünümü, 1961 (Semih Foçalıgil arşivi).

1970'li Yıllarda Tekirdağ

Bu dönemde nüfusun artması ile şehrin çekirdek sahasının etrafında yeni yerleşim alanları oluşmuştur. Tekirdağ şehri, kuzeyde Eski Cami Mahallesi'ndeki Atatürk Anıtı, doğuda Gündoğdu-Turgut Mahallesi'ndeki Tekirdağ Mezarlığı, batıda ise günümüzde 100. Yıl Mahallesi sınırları dahilindeki Toprak Mahsulleri Ofisi'nin olduğu alan arasında yayılış gösteriyordu. Bu sınırların dışında ağaçlık ve tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü bağlık alanlar yer almaktaydı. Şehrin etrafında yer alan tarım sahaları hammaddeye bağlı olarak endüstri faaliyetlerinin gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca ikincil konutların yer aldığı Yavuz Mahallesi'nin batı kısmında, daimî ikamet eden nüfusun artmasıyla 1971 yılında Altınova Mahallesi kurulmuştur.

1970'li yıllarda yerleşim sahası, şehrinçekirdek sahasını teşkil eden Ertuğrul Mahallesi'nin etrafında yarım daireler şeklinde merkezden çevreye doğru uzanmaktaydı. Yavuz Mahallesi'nin seyrek nüfuslu sahası Aydoğdu Mahallesi'nde yer alan sanayi bölgesinin devamı olup çoğunlukla üzüm bağlarından oluşan tarım arazi durumundaydı. Bu sahanın güneybatısına hastane ve öğretmen okulu inşa edilmiştir. İnşa edilen kamu binaları, şehrin bu yöne doğru gelişeceğini işaret etmekteydi Şehrin doğudaki sınırı oluşturan Hürriyet Mahallesi'nden geçen Londra asfaltı boyunca tesis edilen otobüs terminali, otel, benzin istasyonu ve birkaç ticarethane Tekirdağ'ın bu yöndeki gelişimini hızlandırmıştır (Tolun, 1973, s. 159). 1973 yılına gelindiğinde şehirsel alan 478 hektara ulaşmıştır.

Şehrin mekansal gelişiminin doğu yönüne doğru hızlı bir şekilde devam etmesiyle kıyı sahasının bir bölümü imara açılmıştır. Bu gelişmenin ardından kıyı sahası yerleşmelerle işgal edilmiştir. Bunun güzel örneklerinden biri Değirmenaltı Mahallesi'nin kurulduğu taraça sahasıdır. Bölge 1973 yılında tamamıyla boş iken, günümüzde yerleşmeler ile dolmuştur (Foto 3).

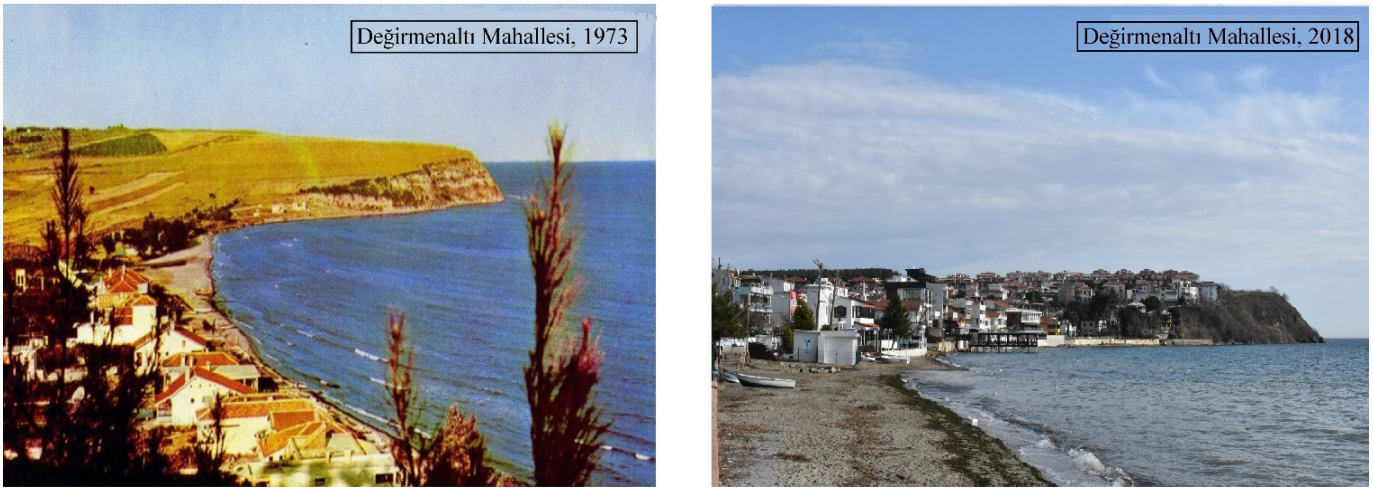

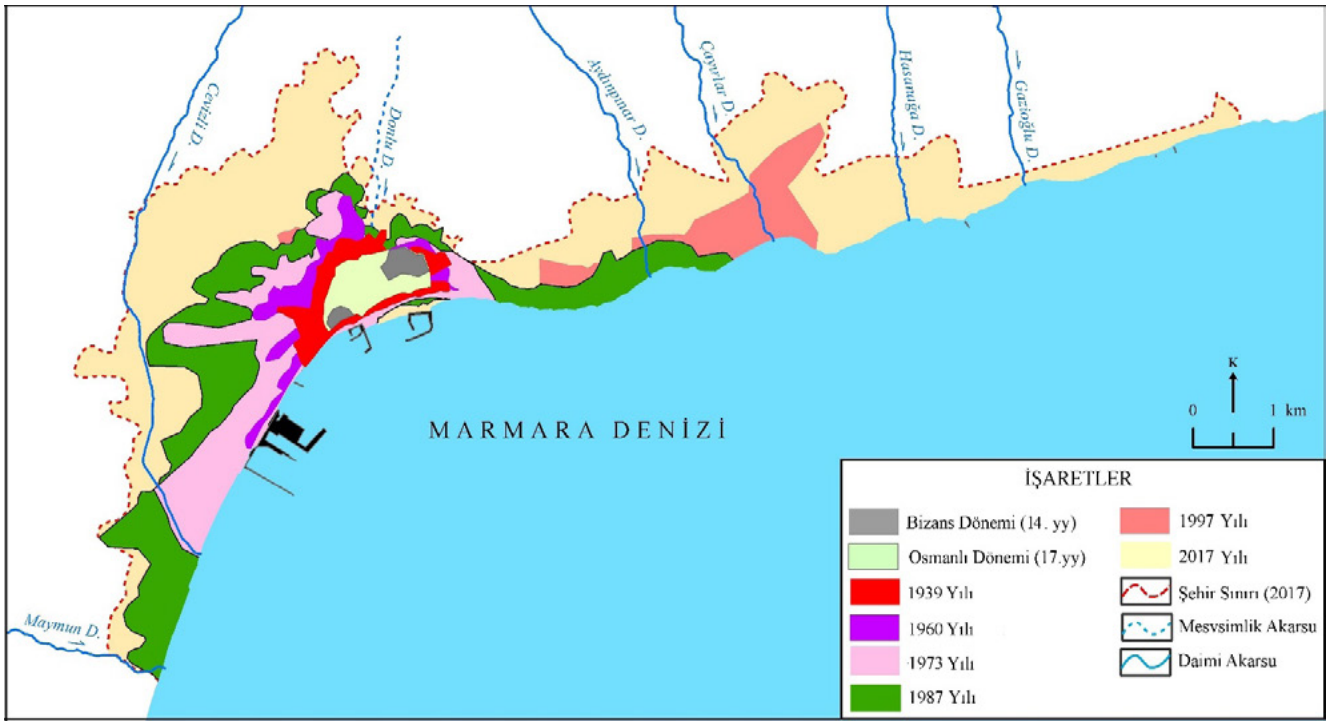
Foto 3: Değirmenaltı taraçası, Değirmenaltı Mahallesi.

1990'lu Yıllarda Tekirdağ

İstanbul yolunun yapılmasının ardından Tekirdağ'ın doğu yönündeki gelişimi hız kazanmıştır. Şehrin doğusuna Trakya Üniversitesi'ne bağlı Ziraat Fakültesi, Emniyet Müdürlüğü Lojmanları, Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü'nün ve ikincil konutların yapılması bu yöne doğru gelişmesini sağlamıştır. Şehrin kuzeybatısına çevre yolunun yapılmasının ardından gerek yeni binaların inşası gerekse fabrikaların kurulmasıyla şehir bu yönde gelişmeye başlamıştır. Barbaros Caddesi'nin kuzeyinde yer alan endüstri kuruluşlarında çalışan sayısının artmasıyla yeni yerleşim alanları oluşmuştur. Yaşanan gelişmeler neticesinde bu dönemde 100. Yıl, Çınarlı, Karadeniz ve Değirmenaltı mahalleleri kurulmuştur. Ayrıca Gündoğdu-Turgut Mahallesi'nin güneyinde ikincil konutların yer aldığı saha, zaman içerisinde daimî ikametin olduğu yerleşmeye dönüşmüştür. Nitekim 1997 yılında şehrin kapladığı alan 1088 hektara ulaşmıştır.

2000'li Yıllarda Tekirdağ

2000'li yıllarda Tekirdağ'ın kıyı bölümündeki mekansal gelişimi devam etmiştir. Ayrıca bu dönemde şehrin kuzeyinde yer alan Muratlı Caddesi yönüne doğru bir gelişim söz konusudur. 1990'larda şehrin kuzey sınırını teşkil eden Kanunu Sultan Bulvarı'nın kuzeyinde kurulan fabrikalar, şehrin bu yöndeki mekânsal gelişimini artırmıştır. Şehrin batısında 100. Yıl Mahallesi'nde kurulan sanayi sitesi şehrin batıya doğru gelişimini hızlandırmıştır. Gündoğdu-Turgut Mahallesi'nin güneyinde nüfusun artmasıyla 2004 yılında Hürriyet Mahallesi kurulmuştur. Ayrıca 2006 yılında Namık Kemal Üniversitesi'nin kurulmasının ardından inşa edilen binalar, tesisler, kamu kurumları, sağlık merkezleri, restoranlar, kafeler, öğrenci yurtları şehrin doğu yönündeki gelişiminin hızlanmasını sağlamıştır. Bu gelişmelerin ardından 2011 yılında şehrin doğusunda Namık Kemal ve Bahçelievler mahalleri kurulmuştur (Tablo 1). 2017 yılında şehir, 2253 hektarlık bir alana yayılmıştır (Harita 3).

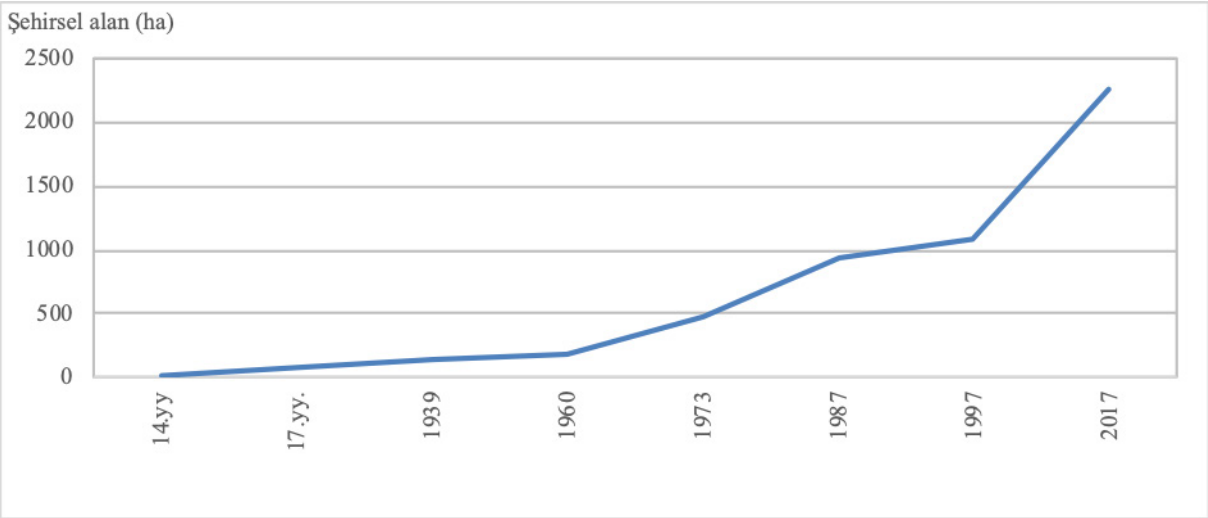
Harita 3: Tekirdağ şehrinin Bizans döneminden (14.yy.) günümüze kadar olan yatay gelişim haritası

Tekirdağ'ın bir önceki dönemlere göre mekansal gelişim oranlarına bakıldığında; Bizans dönemine (14 yy) göre Osmanlı Döneminde (17. yy) % 279,3 büyümüş iken 17. yüzyıldan 1939 yılına kadar olan süreçte % 100'lük bir büyüme gerçekleşmiştir. 1960 yılında ise şehrin 1939 yılına göre büyüme oranı %153,1'e çıkmıştır. 1973 yılındaki gelişim oranı %151,7 iken 1987 yılında bir önceki döneme göre % 95,6 oranında genişlemiştir. 1997 yılında ise 10 yıllık süreçte % 16,5 oranında mekânsal genişleme söz konusu iken bu dönemden 2017 yılına kadar % 107 oranında büyüme görülmüştür (Tablo 1).

Tablo 1: Tekirdağ şehri mekânsal gelişimi (ha, %).

Zaman	Şehirsel Alan (ha)	Yatay Gelişim ve Değişim Miktarı	
		(ha)	(%)
Bizans Dönemi (14.yy.)	19	-	-
Osmanlı Dönemi (17. yy.)	75	55	279
1939 yılı	150	74	100
1960 yılı	190	40	153
1973 yılı	478	288	151
1987 yılı	934	456	95
1997 yılı	1088	154	16
2017 yılı	2253	1.164	107

Tekirdağ şehrinin mekânsal gelişimi Cumhuriyet döneminde, özellikle de 1950'lerden sonra hız kazanmıştır. Tekirdağ'daki mekânsal gelişim Türkiye genelindeki şehirleşme ile benzer bir seyir izlemiştir. Buna ek olarak şehrin iç dinamikleri de gelişimi üzerinde etkili olmuştur. Şehrin sahip olduğu tarım, ulaşım, sanayi, idari ve kültürel fonksiyonlar, mekânsal gelişimini hızlandırmıştır. Bizans döneminde (14. yy.) 19 hektarlık küçük bir yerleşme olan Tekirdağ, aradan geçen zaman ve yaşanan gelişmeler neticesinde 2017 yılında 2253 hektarlık bir şehre dönüşmüştür (Grafik 1).

Grafik 1: Tekirdağ şehrinin yatay gelişim seyri (ha)

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Tekirdağ, sahip olduğu fiziki ve beşerî özellikleri sayesinde tarihi süreç içerisinde gelişimini sürdüren şehirlerden biri olmuştur. Kuruluş ve gelişiminde zirai faaliyetler ve deniz ticareti önemli rol oynamıştır. İlerleyen süreçte bunlara bağlı olarak yeni fonksiyonlar ortaya çıkmıştır. Şehrin nüfusu 1595 yılında 9 bin iken günümüzde 171 bine yükselmiştir. Nüfusun artmasıyla birlikte yeni yerleşim alanları oluşmuş, şehirsel alan gelişmiştir. Ördeklidere vadisinde kurulan şehir günümüzde 2.253 hektarlık bir genişliğe ulaşmıştır.

Şehrin batı yönündeki gelişiminin esas sebebi üzüm bağlarının varlığına bağlı olarak 1931'de kurulan Tekel Fabrikası olmuştur. Daha sonra kurulan un fabrikaları buna eşlik etmiştir. 1985'te kurulan 100. Yıl Sanayi Sitesi de şehrin batıya doğru gelişimine katkı yapmıştır. Şehrin kuzeydeki gelişiminde ise çevre yolunun yapılması ve ulaşım kolaylığı sebebiyle bu kesimde sanayi tesislerinin kurulması önemli rol oynamıştır.

Tekirdağ şehri güneyden Marmara Denizi ile doğal olarak sınırlandırılmış olmakla birlikte, zaman içerisinde kıyı alanında yapılan dolgu sebebiyle şehir az da olsa bu istikamette de gelişmiştir. Bu gelişimin maksimuma ulaştığı yer Rüstem Paşa Cami civarında yaklaşık 300 metredir. Atatürk Bulvarı'nın ve yeşil alan inşası bu gelişmenin temel sebebidir.

Şehrin mekansal gelişimi günümüzde de devam etmektedir. Özellikle son dönemde şehrin doğu yönündeki gelişimi dikkat çekicidir. Şehrin doğu yönündeki gelişiminde İstanbul Yolu ve 2006 yılında kurulan Namık Kemal Üniversitesi etkilidir. Tekirdağ şehrinden İstanbul yönüne, İstanbul yönünden Tekirdağ şehrine doğru şehirsel gelişmenin olması, gelecekte İstanbul ile Tekirdağ arasında kesintisiz bir yerleşim sahasının olacağını işaret etmektedir. Özellikle kıyı alanlarının çekim gücünden dolayı kıyılarda olan yığılma (agglomeration) neticesinde İstanbul'dan Tekirdağ'a kadar bir birleşme-bütünleşme (conurbation) olması muhtemeldir.

Katkı Belirtme

Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen (SOS-C-DRP-120917-0558) ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı'nda hazırlanmakta olan (2015/…) "*Tekirdağ Şehir Coğrafyası"* isimli doktora tezinden üretilmiştir.

KAYNAKÇA

Ateş, H., (2009), *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

Ateş, H., (2011), *''Tekirdağ"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. XI, s. 359-362, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), *1927 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları*, Ankara.

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, *TÜMAS, Tekirdağ İstasyonu Uzun Yıllar Ortalama İklim Verileri (1980-2016)* Ankara.

Doxiadis, C. A., (1968), *Ekistics*, An Introduction to Science Of Human Settlements, Yunanistan.

Evliya Çelebi, (2017), *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi 8. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman*, YKY, İstanbul.

Göney, S., (2017), *Şehir Coğrafyası I*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Göney, S., (2017), *Şehir Coğrafyası II*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Harita Genel Komutanlığı (HGK), Tekirdağ 1/25.000 ölçekli (1960, 1973, 1987, 1997, 2017 yıllarına ait F18c3, F19d4, G19a1, G18b2 Paftaları) Topografya Haritaları, Ankara.

Harvey, D., (2002), *Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı,* 20. Yüzyıl Kenti, Çev. Bülent Duru ve Ayten Alkan, Ankara: İmge Kitabevi.

Sayar, M. H., (2015), *Eskiçağda Tekirdağ*, Rodosto'dan Süleynamnpaşa'ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ

Serez, M., (2007), *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, Dönmez Ofset, Ankara.

Taşlıklıoğlu, Z., (1983), *Trakya'da Epigrafi Araştırmaları I*, İstanbul.

Tolun, B., (1973), *Tekirdağ Şehir Nüfusu*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi c.10 sayı.18-19, s.151- 166.

Tuncel, (2011), *''Tekirdağ"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. XL, s.362-363, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

Resmi Gazate, 2012,11741, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf, Erişim Tarihi: 04.06.2019.